

nič težkega delali!“ Vzame iz žepa lepo denarnico in odšteje možu „tri groške“.

Postrežček žalostno pogleda, vendar si ne upa ugovarjati, sicer mu gospod drugokrat ne dá več zaslužka. Stisne tedaj v roko bore vinarje, odda molče gospodu krasni šopek s sladko vonjajočimi vrtnicami in kamelijami ter odide. Nekako žalostno zre na mimogredočo gospodo, potlej pa skoči k najbližnjemu peku.

Gospod se vrne v dvorano s šopkom v roki in stopi mimo gospóde k rožnati, sladkovanjajoči gospici z nežnim, mlečnim obrazom

„Prosim, milostljiva, sprejmite blagovoljno ta šopek! Dokaz je mojih iskrenih simpatij do Vas!“

Gospica zardi, se sladko zasmehlja in vzame v ročico dragoceni dar . . .

Postrežček pa teče s kosom rženega kruha v roki domov k ženi in deci . . .

Tycho Brahe in njegov svetovni sestav.

Priobčil *dr. Evgen Lampe.*

V lepi týnski cerkvi v Pragi je pokopan slavni zvezdoznanec Tycho Brahe. Pač se danes nobeden učenjak ne bo skliceval več na njegove trditve, saj je astronomija po novih tehničnih iznajdbah napredovala tako, da gleda na Brahejeve čase nazaj, kakor dozorel mož na svojo otroško dobo. A zanimiv je Tycho Brahe vendar za zgodovino, ker je bil največji astronom šestnajstega stoletja. Letos dné 24. vinotoka je bilo ravno tristo let, odkar je v Pragi položil svojo glavo k večnemu počitku.

Tycho Brahe stoji med Koprnikom in Keplerjem. Koprnik (1472—1543) je bil po 23letnem trudu prišel do prepričanja, da se suče zemlja okoli solnca. Pa sam se je obotavljal s tem odkritjem stopiti pred svet. Posvetil je knjigo „De revolutionibus orbium coelestium“ papežu Pavlu III. in pravi v predgovoru, da je štirikrat devet let počivala pri njem, preden jo je izdal. Pa duhovito odkritje kanonika frauenberškega kapitola si ni moglo pridobiti splošnega priznanja. Videz je bil proti njemu, in veda ni imela zadostnih pripomočkov, da bi bila jasno dokazala resničnost Koprnikove trditve. Celo šestnajsto stoletje je še živelo v mislih, da je zemlja središče svetovja. Na to stran se je nagnil tudi Tycho Brahe in mnogo pripomogel s svojimi spisi, da je pozneje Ga-

lilei, ko je leta 1613. zopet zagovarjal Koprnikov sestav, zadel na toliko odpora.

Tycho Brahe, rojen l. 1546 v Knudstrupu, se je učil v Kodanju in v Lipskem prava. Zvezdoznanci so bili napovedali, da bo 21. velikega srpana l. 1560. solnce mrknilo. Mladi pravoslovec se je zanimal za to, in čakal, če se bo res zgodilo. Ko je solnce res mrknilo, kakor je bila veda napovedala, dobil je Brahe toliko veselje do zvezdoznanstva, da je pustil pravoslovje in se popolnoma udal astronomiji. Opiraje se na Koprnikov sestav, je opazoval, kako sta se sešla Saturn in Jupiter, in pri tem našel, da je bila Koprnikova tabela nepopolna. L. 1565. je podedoval veliko premoženje in si takoj sezidal zvezdarno. V Kasiopeji je našel l. 1572. novo zvezdo, ki je pa l. 1574. zopet izginila. To leto je začel javno predavati o zvezdoslovju in je šel na potovanje po Nemčiji, Italiji in Švici. Kralj danski Friderik II. je hotel slovitega učenjaka pridobiti za svojo državo. Dal mu je otočič Hven v leno, podaril mu velike vsote, da si sezida grajščino in zvezdarno, in mu poleg tega izplačeval še precejšnjo letno plačo. V svoji grajščini Uranienborg se je odslej Brahe bavil edino le z zvezdoslovjem. Enoindvajset let je živel tu, čaščen od kraljev in knezov, obdan od mnogih učencev, ki so prihajali iz raznih

dežel poslušat njegova matematična in zvezdoslovna predavanja. Uranienborg je postal glavno astronomsko učilišče v Evropi. Brahe

Tycho Brahe.

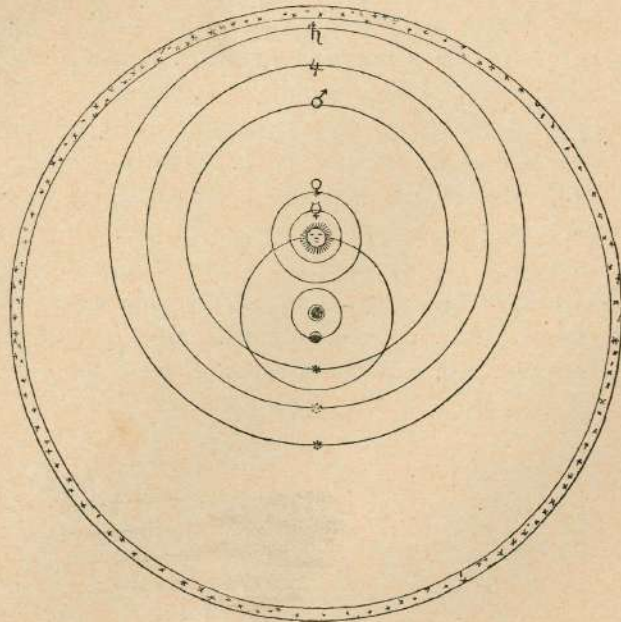
je tu določil meridian svoje zvezdarne in izdelal zapisnik nepremičnic. Sestavil je dragocene zvezdarske priprave, s katerimi mu je bilo mogoče natančno opazovati nebne prikazni. Tako je ta „kralj med zvezdoslovci“, kakor ga imenuje Ressel, postal oče novega zvezdoslovnega opazovanja. L. 1586. ga je obiskal kralj Friderik II. s soprogo in z velikim spremstvom v Uranienborgu in mu je podelil najvišje odlikovanje — slonov red.

Ko je pa umrl Friderik II., so Brahejevi nasprotniki pri mladem Kristianu IV. očrnili velikega učenjaka. Že prej mu je dansko plemstvo in vse sorodstvo zamerilo, da je kot potomec stare plemenite rodbine vzel v zakon hčer navadnega kmetskega posestnika. Plemenitaši so proglasili zakon za neveljaven in otroke za nezakonske. A Brahe se ni zmenil mnogo za to, njegova Kristina mu je pa bila dobra in pridna žena.

Kraljeva nemilost ga je pregnala iz Uranienborga. Nalašč so tam pustili, da je vse propadlo, kar je spominjalo Braheja. Dve leti je živel pri grofu Ranzauu. Odtod ga je pa po posredovanju Ceha Hájka poklical Rudolf II. v Prago na cesarski dvor.

Cesar Rudolf II. je ljubil znanosti in umetnosti in rad zbiral okoli sebe učenjake in umetnike. Takrat je bila v cvetu astrologija. Vse je hotelo čitati prihodnost iz zvezd, in astronomija se je zdela tedanjemu svetu važna samo zaradi astrologije. Tudi taki veleumi, kakor Brahe in Kepler, so si morali s „prorokovanji“ in horoskopi pridobivati sredstev za zvezdoslovje. Ko je umrl cesar Rudolf II. in je malo pred njim izdihnil njegov lev, so hvalili Braheja, da je bil to „naprej povedal“. Sicer je pa bil Tycho Brahe izreden mož, ki je pred vsem ljubil znanost, a bil tudi krepkega, poštenega značaja. Na majhnem, pozlačenem kvadrantu beremo njegov napis: „Vivimus ingenio, cetera mortis erunt.“ (Duh naš edini živi, drugo pobere nam smrt.)

Cesar mu je podaril grad Benátke, a Brahe je živel rajši v Pragi, kjer ga je podpiral v znanstvenih preiskavah Kepler, njegov veliki naslednik. Tu je tudi umrl dne

Brahejev svetovni sestav.

24. vinotoka 1601. V týnski cerkvi je njegov grobni spomenik.

Njegova velika in dragocena zapuščina ni imela sreče. V „Časopisu musea českého“ popisuje Fr. Dvorský, kako so njegove zvezdarske priprave dedičem po sili odkupili za primeroma majhno vsoto 20.000 tolarjev, a samo prav majhen del te kupne cene izplačali. Po raznih pisarnah so potem tako dolgo obravnavali, bi li izplačali še ostalo vsoto, dokler ni prišla tridesetletna vojska, v kateri ni nihče več mislil, da bi plačal ta dolg. Po bitki na Beli gori so dragoceno zbirko skoro popolnoma raztrosili in uničili. Veliko nebesno kroglo iz medí, ki je stala baje 5000 tolarjev, je pokončal požar v Kodanju.

Največjo zaslugo si je pridobil Brahe s tem, da je s svojimi duhovitimi pripravami opazoval nebesne prikazni tako točno in natančno, kakor nihče pred njim in v njegovem stoletju. 777 zvezd je zasledoval in njihovo pot določil šestkrat natančneje, kakor Hiparh. Posebno natančno je opazoval Marta, in na podlagi teh preiskav je sestavil Kepler znane zakone o kroženju planetov.

Naša slika nam kaže, kako si je mislil Brahe svetovni sestav. V središču vsega sveta stoji zemlja, okoli katere se suče mesec. V širjem krogu se premika okoli nje solnce. Okoli solnca pa se premikajo planeti: Merkur, Venera, Mart, Jupiter in Saturn. Z vso svojo učenostjo je dokazoval to napačno trditev, da bi omajal Koprnikov nauk. Zato je ves tedanji svet mislil, da se suče solnce okoli zemlje, in zato je tudi Galilei zadel ob tako hud odpor, ko je l. 1613 segel nazaj na Koprnika in dokazoval, da je resnična nasprotna trditev. Kdor to premisli, mora tudi o Galilejevih pravdi soditi drugače, nego so-

dijo po navadi nasprotniki katoliške cerkve. Zgodovinska resnica je, da je kanonik katoliške cerkve v knjigi, ki jo je izdal na prigovarjanje svojega škofa in jo posvetil papežu, prvi izrekel nauk, da se vrtil zemlja okoli solnca, in nihče ni takrat v tem nazoru iskal krivoverstva. Pozneje so se zlasti protestantje, med njimi tudi Komenský, trdovratno držali Brahejevega geocentriškega sestava, in da je Galilei našel tolik odpor pri dominikancih, je pripisovati bolj načinu njegovega dokazovanja, kakor pa stvari sami.

Tako se razvija vsaka znanost: Errando discimus. Zmota je sicer potvara in sovražnica resnice, a po kritiki zmote pridemo do novega napredka.

V proslavo tristoletnice Brahejeve smrti je „Česká akademie“ v Pragi priredila slavnosten večer, pri katerem je profesor zvezdoslovja na češkem vseučilišču dr. Gruss predaval o njegovem življenju in delovanju. „Švedska akademija znanosti“ objavlja ob tej priložnosti „facsimile“ njegove knjige „Astronomiae instauratae mechanica“. Na Danskem se izda njegov spis „De stella nova anni 1572.“ Kodanjska univerza priredi slavnost, katere se udeleži tudi kraljeva rodbina. Na otoku Hvenu se izkopljejo ostanki Brahejeve slavne zvezdarne, katero bodo obnovili in posvetili ob navzočnosti švedske in danske kraljeve rodbine. „Češka kraljeva znanstvena družba“ izda od prof. dr. Studnička urejeno knjigo „Prager Tychoniana“ in knjigo prof. Peprnega „Tycho Brahe v české literatuře.“ Ravnatelj češkega deželnega muzeja, Fr. Dvorský, je že objavil več spisov o njem. „Česká akademie císaře Frant. Josefa“ pa namerava izdati njegova pisma, katera je pisal iz Češke, svoje druge domovine.

